

Stanisław Kisiel

Postulat realizacji zadań apologetycznych przez katechezę

Collectanea Theologica 56/1, 31-36

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ks. STANISŁAW KISIEL, SIEDLCE

POSTULAT REALIZACJI ZADAŃ APOLOGETYCZNYCH PRZEZ KATECHEZĘ

Sobór Watykański II wskazał, że katechizacja „oświeca i wzmacnia wiarę, karmi życie wedle ducha Chrystusowego, doprowadza do świadomego i czynnego uczestnictwa w misterium liturgicznym i pobudza do działalności apostołskiej” (DWCH n. 4).

Jan Paweł II w adhortacji apostołskiej *O katechizacji w naszych czasach* zadania te powtarza i uzupełnia: „...Są to: pierwsze głoszenie Ewangelii, czyli misyjne przepowiadanie przez kerygmat dla wzbudzenia wiary; działalność apologetyczna, czyli poszukiwanie argumentów skłaniających do uwierzenia; praktyka życia chrześcijańskiego; sprawowanie sakramentów; pełne uczestnictwo we wspólnocie kościelnej i świadectwo życia apostołskiego i misyjnego” (n. 18).

Zadania postawione przed katechizacją biorą pod uwagę cztery zasadnicze komponenty religijności wskazywane przez socjologię religii: przekonania religijne, etykę, praktyki religijne i zaangażowanie w grupie kościelnej¹. Winny być one przedmiotem uwagi w pracy katechetycznej z młodzieżą.

Porównując treść wypowiedzi obydwu cytowanych dokumentów kościelnych stwierdzamy, że ostatni dokument do zadań kerygmatycznych dodaje nowe zadania — apologetyczne, nad którymi zatrzymamy naszą uwagę.

Ogólne i szczegółowe zadania apologetyczne katechezy

Głównym zadaniem apologetyki jest uzasadnienie, że chrześcijaństwo jest religią objawioną przez Boga². Chodzi tu o przerzucenie pomostu pomiędzy dziedziną poznania „świeckiego” i religijnego lub teologicznego³.

Celem apologetyki jest ocena, w świetle ogólnych zasad krytycznego myślenia, procesów poznawczych zachodzących w religijnej refleksji chrześcijaństwa nad wiarygodnością objawienia⁴. Przedmiotem apologetyki jest rozumowa wiarygodność dogmatu katolickiego⁵.

¹ Zob. W. Piwowarski, *Postawy religijne starszej młodzieży pozaszkolnej*, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne 17 (1970) z. 3, 53—76.

² E. Kopeć, *Teologia fundamentalna*, Lublin 1976, 5.

³ W. Hładowski, *Zarys apologetyki*, Warszawa 1980, 12.

⁴ *Tamże*, 14.

⁵ E. Kopeć, *dz. cyt.*, 7.

Samoobrona religii chrześcijańskiej od początków chrześcijaństwa aż do XV wieku miała charakter dogmatyczno-filozoficzny. Obecnie daje się pierwszeństwo zagadnieniom z pogranicza filozofii i teologii⁶.

Wiarygodność chrześcijaństwa dotyczy przede wszystkim wiarygodności światopoglądu chrześcijańskiego, który podaje religijną wizję świata i osobowe pojęcie Boga, Stwórcy i Zbawiciela. Chrześcijaństwo powołuje się na Boże objawienie, dlatego też należy uwzględnić dociekania nad pojęciem objawienia i cudu⁷, a także cały zespół zagadnień teologicznych, kosmologicznych i moralnych.

Podczas katechez starszej młodzieży szkół średnich należy dostarczyć przekonujących argumentów racjonalnych przemawiających za istnieniem Boga. Będzie tu chodziło o podanie w umiejętny sposób argumentów filozoficznych. Pobudzą one także młodzież do myślenia i rozwoju intelektualnego, który od wieku lat 17 wykazuje duży postęp. Młodzież w tym wieku przejawia dużą samodzielność myślenia i zainteresowania zagadnieniami światopoglądowymi⁸. Podanie argumentów filozoficznych na temat istnienia Boga pomoże młodzieży także w przejściu od myślenia konkretnego i wyobrażeniowego na abstrakcyjne. Przy omawianiu tego tematu może się także wyłonić problem zła i cierpienia w świecie⁹.

Tematem wiążącym się z poprzednim jest powstanie świata. Przesłedzenie teorii naukowych na ten temat wskaże, że obracają się one na płaszczyźnie hipotezy i teorii wyraźnie mówiąc o początku świata w czasie (podają tzw. moment zerowy wszechświata). Tym „momentem zerowym” jest stworzenie wszechświata. Katecheza winna dać właściwą interpretację opisów biblijnych na ten temat, szczególnie Heksaameronu jako hymnu na cześć Stwórcy.¹⁰

⁶ W. Hładowski, *dz. cyt.*, 16, 23.

⁷ *Tamże*, 24.

⁸ H. Weryński, *Problem religijny w światopoglądzie i przeżyciach młodzieży*, Kraków 1933; A. Korzon, *Postawy światopoglądowe młodzieży*, Chowania (1960) nr 9—10; S. Pieńkowski, *Światopogląd młodzieży szkół średnich*, Wychowanie (1962) nr 21; R. Dyoniziak, *Z badań nad światopoglądem młodzieży licealnej*, Wychowanie (1963) nr 1; J. Trybusiewicz, *Rola religijności w światopoglądzie młodzieży*, *Studia Socjologiczne* (1964) nr 4, 170—191; M. Łobocki, *Światopogląd i wychowanie*, *Wychowanie* (1966) nr 10; S. Kisiel, *Duszpasterstwo na tle potrzeb psychoduchowych*, Siedlce 1977, 121—128; E. Ciupak, *Religijność młodego Polaka*, Warszawa 1984, 88—109.

⁹ I. Różycki, *Religijne i filozoficzne pojęcie Boga*, *Znak* 10 (1958) 875—896; S. Kamiński, Z. Zdybicka, *Poznawalność istnienia Boga*, w: *O Bogu i o człowieku*, tom I, Warszawa 1968, 57—103; M. Jaworski, *Bóg filozofów a Bóg wierzących*, w: *O Bogu i o człowieku*, tom II, Warszawa 1977; S. Kowalczyk, *Podstawy światopoglądu chrześcijańskiego*, Warszawa 1980, 101—140, 199—222.

¹⁰ K. Kłóśak, *Teoria ekspansji przestrzennej wszechświata a zagadnienie istnienia Boga*, w: *Studia z filozofii Boga*, tom III, Warszawa 1977, 414—430; H. Bondi, *Kosmologia*, Warszawa 1965; F. Hoyle, *Granice*

Z poprzedniego tematu wynika nowy — pochodzenie życia na ziemi. Należy rozważyć z młodzieżą wszystkie możliwości i ewentualne źródła życia na ziemi — skąd ono się wzięło? Należy przy tym uwzględnić obaloną już w XIX wieku teorię samoródtwa oraz teorię biogenezy¹¹.

Przy omawianiu pochodzenia człowieka należy zwrócić uwagę, że Kościół nie odrzuca hipotezy ewolucjonizmu umiarkowanego. Pochodzenie ciała ludzkiego ze świata zwierzęcego jest możliwe przy zachowaniu wynikającej z wiary prawdy o bezpośrednim stworzeniu duszy ludzkiej przez Boga¹². Pomoże w tym właściwa interpretacja opisu stworzenia człowieka (Rdz 1, 26—31; 2, 4—7).

Przy omawianiu problemu istnienia duszy ludzkiej nie można poprzestać na tekstach biblijnych (Rdz 1, 27). Konieczną rzeczą jest dostarczenie młodzieży argumentów racjonalnych wskazujących na istnienie w człowieku elementu niematerialnego, duchowego, którymi posługuje się psychologia¹³.

Przy omawianiu tematów światopoglądowych należy także uwzględnić rzeczową polemikę z publikacjami religioznawczymi, np. z *Opowieściami biblijnymi* Kosidowskiego. W polemice tej należy wykazywać, że prawda objawiona nie jest sprzeczna z odkryciami naukowymi przy zachowaniu właściwej interpretacji¹⁴.

Chociaż żaden szanujący się naukowiec nie kwestionuje historyczności osoby Jezusa Chrystusa, temat ten ma być podjęty

astronomii, Warszawa 1967; S. Mazierski, *Elementy kosmologii filozoficznej i przyrodniczej*, Poznań 1972, 209—242; M. Heller, *Powstanie świata*, Kraków 1976; tenże, *Usprawiedliwienie wszechświata*, Kraków 1984.

¹¹ J. Seiler, *Geneza życia*, Znak 12 (1960) 489—491; J. S. Szklowski, *Wszechświat, życie, myśl*, Warszawa 1965; A. Oparin, *Powstanie życia na ziemi*, Warszawa 1968; H. Szczodrowski, *Teorie przyrodnicze o powstaniu życia na ziemi*, Warszawa 1971; Z. J. Kraszewski, *Sto powodów na istnienie Boga*, tom I, Warszawa 1980, 24—31.

¹² S. Grzybek, *Problem pochodzenia człowieka w świetle egzegezy biblijnej*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 12 (1959) 113—125; P. Schoonenberg, *Ewolucja i stworzenie*, Znak 18 (1966) 1346—1359; C. Vailliee, *Ewolucja człowieka*, w: *Biologia*, Warszawa 6 1976, 1005—1030; *Encyklopedia Katolicka*, tom 3, Lublin 1979, 881—891.

¹³ J. Pastuszkowska, *Psychologia ogólna*, tom II, Lublin 1957, 257—337; B. Bejze, *W poszukiwaniu współczesnego pojęcia duszy ludzkiej*, w: *W nurcie zagadnień posoborowych*, tom 2, Warszawa 1968, 51—78; R. le Trocquer, *Kim jestem ja człowiek? Zarys antropologii chrześcijańskiej*, Paris 1968, 25—47; X. Léon-Dufour (red.), *Słownik teologii biblijnej*, Poznań 1973, 238—241; R. A. Moody, *Życie po życiu*, Warszawa 1979; *Encyklopedia katolicka*, tom 4, Lublin 1983, 378—385.

¹⁴ J. Kudasiewicz, *Stary Testament w świetle współczesnej krytyki*, Znak 17 (1965) 1235—1319; tenże, *Biblia, historia, nauka*, Kraków 1978; F. V. Manning, *Biblia — dogmat, mit czy tajemnica?*, Warszawa 1973; J. Frankowski, *Dlaczego kwestionujemy wartość biblistycznych prac Kosidowskiego?*, *Więź* 17 (1974) nr 5; F. Krenzer, *Taka jest nasza wiara*, Paris 1981, 171—196.

z uwzględnieniem Jego Synostwa Bożego.¹⁵ Na końcu należy uwzględnić problem Kościoła jako instytucji bosko-ludzkiej mającej za zadanie prowadzenie ludzkości do Boga¹⁶.

Konsekwencją i zakończeniem poprzednich tematów będą zasady postępowania moralnego, które pochodzą z tego samego źródła, co wszechświat, i są tak samo trwałe i niezienne jak prawa przyrody. Z tej racji obowiązują wszystkich w jednakowy sposób¹⁷.

Uzasadnienie realizacji zadań apologetycznych

Konieczność uwzględnienia w katechezie zadań i tematów apologetycznych wynika nie tylko z ogólnych zarządzeń kościelnych, ale także z czynników natury wewnętrznej i zewnętrznej.

Konieczność uwzględnienia w katechezie zadań i tematów apologetycznych wynika nie tylko z ogólnych zarządzeń kościelnych, ale także z czynników natury wewnętrznej i zewnętrznej.

Do czynników natury wewnętrznej należy zaliczyć postępujący rozwój umysłowy młodzieży szkolnej. Młodzież ta wyniosła już pewien zasób wiadomości religijnych z dotychczasowej katechizacji, ale jest on dla niej niewystarczający. Mogły to być zresztą wyobrażenia o Bogu wyniesione z sali katechetycznej, które nie są dostosowane do jej obecnego poziomu rozwoju umysłowego. Młodzież ta może być mocno związana z religią i Kościołem więzią emocjonalną¹⁸, która nie jest wystarczająca. Chciałaby ona zrozumieć co się da w religii, aby w dyskusji z innymi móc im to wytłumaczyć, czego oni nie rozumieją. Młodzież wyrosła już „z garnituru” pojęć religijnych o Bogu, często antropomorficznych, wyniesionych z dzieciństwa, a nie zdążyła ubrać się w nowy, na miarę swego wieku rozwojowego. Stąd mogą pochodzić jej trudności religijne wynikające

¹⁵ C. Ricciotti, *Życie Jezusa Chrystusa*, Warszawa 1955; W. Granat, *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie*, tom I, Lublin 1972, 261—344; A. Zuberbier, *Wierzę. Podstawowe prawdy wiary*, Katowice 1979, 102—120; W. Hłapowski, *dz. cyt.*, 103—182; W. Kasper, *Jezus Chrystus*, Warszawa 1983.

¹⁶ S. Nagy, *Katolicki traktat apologetyczny o Kościele*, w: *Pod tchnieniem Ducha Świętego*, Poznań 1964, 331—350; W. Granat, *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie*, tom II, Lublin 1974, 9—157, 206—216, 376—460; A. Zuberbier, *Czym jest Kościół?*, w: *W nurcie zagadnień posoborowych*, Warszawa 1967, 195—206; W. Hładowski, *dz. cyt.*, 183—275; M. Morawski, *Wieczory nad Lemanem*, Warszawy 1984, 154—184.

¹⁷ E. L. Mascall, *O wierze i moralności chrześcijańskiej*, Warszawa 1968; J. L. McKenzie, *Moc i mądrość*, Warszawa 1975, 250—273; S. Kowalczyk, *Podstawy światopoglądu chrześcijańskiego*, Warszawa 1980, 295—308.

¹⁸ J. Trybusiewicz, *Rola religijności w światopoglądzie młodzieży*, *Studia Socjologiczne* (1964) nr 4, 170—188; E. Ciupak, *Religijność młodego Polaka*, Warszawa 1984, 136—164.

z braku wiedzy religijnej podanej na jej poziomie.¹⁹ Na tej podstawie rodzi się konieczność intelektualnego podbudowywania wiary tam, gdzie to się da zrobić. Wówczas młodzież utwierdzi się w wierze. Będzie ona dla niej jeszcze trwalszą wartością, gdy stwierdzi, że jest niesprzeczna ze zdobyczami naukowymi. Poza tym religijna postawa młodzieży ma szansę przeobrazić się z tradycjonalistycznej lub emocjonalistycznej w intelektualistyczną.

Za realizacją zadań i tematów apologetycznych w katechezie przemawiają także czynniki natury zewnętrznej. Należą do nich przede wszystkim wysiłki „antykatechizacji” we współczesnych czasach²⁰, która podejmuje te same tematy, lecz w odmienny sposób i z przeciwnymi celami. Z tej racji należy młodzieży wykazać, że jeśli jakaś filozofia wyprowadza z nauki ateizm jako wniosek, wtedy nie jest czystą filozofią, lecz pewnym typem filozoficznej interpretacji rzeczywistości. Taka interpretacja jest tym dziwniejsza, gdy stosuje ją filozofia zdecydowanie odcinająca się od metafizyki, co występuje w czasach współczesnych²¹. Dlatego trzeba przedyskutować z młodzieżą nazwę „światopogląd naukowy”. Termin ten winien oznaczać, że wszystko w tym światopoglądzie zostało naukowo udowodnione, sprawdzone, potwierdzone i z tej racji zasługuje on na pełną akceptację i przyjęcie przez myślącego człowieka.

Tymczasem na obecnym etapie nauki takiego światopoglądu ludzkość nie posiada. Światopogląd, który współcześnie odnosi do siebie określenie „naukowy”, przyjmuje inne prawdy niż nasz. Zakłada on przekonanie o wieczności materii, przyjmuje, że materia wyłoniła z siebie życie i świadomość. Tymczasem podstawowe założenia tego światopoglądu nie zostały dotychczas w niezbity sposób potwierdzone przez naukę, stąd jego nazwa „naukowy” nie jest w pełni uzasadniona. Opiera się on na dotąd nie sprawdzonych hipotezach i teoriach naukowych, a nie na pewnikach naukowych. Przyjęcie ich odgrywa rolę zasadniczą, gdyż staje się podstawą tego światopoglądu. Wszechstronne omówienie tej problematyki należy traktować jako obowiązkową realizację zadań apologetycznych katechezy. Niespełnienie ich winno być uważane jako niewypełnienie misji Kościoła, którą katecheta winien realizować, gdyż otrzymał misję kanoniczną.

¹⁹ E. Wilemski, *Z badań nad kryzysem religijnym młodzieży współczesnej*, *Collectanea Theologica* 35 (1964) z. 1—4; A. Romanowski, *Kryzys religijny młodzieży*, *Tygodnik Powszechny* (1963) nr 35; tenże, *Kryzys czy frustracja religijna*, *Tygodnik Powszechny* (1963) nr 50; P. Poręba, *Katecheta a konflikty religijne młodzieży*, *Katecheta* 9 (1965) nr 5; S. Kisiel, *Trudności religijne młodzieży katechizowanej*, *Katecheta* 16 (1972) nr 3; E. Ciupak, *dz. cyt.*, 88—109.

²⁰ Nazwy tej użył po raz pierwszy kard. K. Wojtyła podczas Synodu Biskupów poświęconego katechizacji.

²¹ S. Kisiel, *Czy jest sens wierzyć?*, *Siedlce* 4 1981, 12—13.

Współczesność może dostarczyć także innych tematów do omówienia podczas katechizacji, dotyczących np. historii Kościoła lub wydarzeń współczesnych. Ponieważ wzbudzają zainteresowanie, należy je odpowiednio przedstawić.

„Katecheza jest wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego”²². Tak więc wszystkie zadania katechizacji należy traktować na tej samej płaszczyźnie ważności i żadnego z nich nie wolno pomijać. Realizacja zadań moralnych, wychowania liturgicznego i apostołskich będzie tym łatwiejsza, gdy w pierwszym rzędzie zostaną zrealizowane zadania kerygmatyczno-apologetyczne, postępowanie bowiem moralne, praktyki religijne i zaangażowanie apostołskie są konsekwencją żywionych przekonań religijnych, które powinny być możliwie głęboko podbudowane intelektualnie.

POSTULAT DES RÉALISATIONS DE LA TÂCHE APOLOGÉTIQUE DANS LA CATÉCHÈSE

L'auteur cite la *Déclaration sur l'Éducation chrétienne* (n° 4) et *L'Exhortation apostolique sur la catéchèse dans les temps présents* (n° 18) soulignant que le second document complète le premier en ajoutant aux tâches apologetiques. Elle devrait être réalisée d'une manière particulière dans la catéchèse des jeunes.

Ensuite l'auteur s'arrête aux tâches générales et aux tâches particulières d'apologetique. Les tâches générales consisteront à rechercher les arguments rationnels portant à croire. Cela concerne surtout le thème de la vision du monde cité par l'auteur et méritant d'être traité. La nécessité de prendre en considération dans la catéchèse du thème et de la tâche apologetique découle également du développement intellectuel de la jeunesse et de l'activité de "l'anticatéchèse" qui s'en occupe.

Enfin, l'auteur dit que la réalisation de la tâche apologetique dans la catéchèse rend possible la réalisation des autres tâches; en effet, le comportement moral, la pratique religieuse et l'engagement apostołique sont la conséquence de profondes convictions religieuses.

²² Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska o katechizacji w naszych czasach*, Warszawa 1979 n. 18.